

7. Severovýchodní dialekty

20/2/08

I. ZÁKLADNÍ INFORMACE

- Klasifikace: polsko-litevské & ruské (Miklosich 1872–1880); severní < nevlašské (Kochanowski 1963–1964); baltské < severní (Vencel' & Čerenkov 1976, Kaufman 1979); severovýchodní < severní (Bakker 1999); severovýchodní (Matras 2000, Boretzky & Igla 2004)
- i. Polská romština *polska, felditka*: Polsko (kromě jv.), emigranti v Německu a Anglii; donedávna itinerantní; bilingvismus v polštině; Ficowski 1956, Matras 1999, RMS 2000–
- ii. Litevská romština *litoška, exonyma xaladitka, servi*: Litva, z. Bělorusko, v. Lotyšsko = Latgalsko, repatrianti do Polska, emigranti v Anglii; katolicismus, donedávna itinerantní; bilingvismus v ruštině (*sic*); RMS 2000–, Tenser 2005
- iii. Lotyšská romština *lotfítka*: z. Lotyšsko; v 16–17. st. z Polska, polská příjmení, katolicismus; a) Kursko *kurzemake*: sedentární, b) Livonie *vidzemake*: itinerantní do 50. let, lex. archaičtější; bilingvismus v lotyštině; Ariste 1961, Mānušs et al. 1997
- iv. Estonská romština *lotfítka*, exonyma *lālōrike, čuxní* < rus. *čuxno* „Estonec“: Estonsko; z. 20. st. z Lotyšska; donedávna itinerantní; bilingvismus v estonštině a ruštině; Ariste 1973, RMS 2000– Kohila
- v. Ruská romština *ruska*, exonymum *xaladitka*: v. Bělorusko, evr. Rusko *gor'kovska, moskovska* apod., Sibiř *sibirska*; z. 18. st. z Polska, k. 18. st. na Sibiři; polská příjmení, donedávna itinerantní v rámci gubernie; standardizace ve 20. letech 20. st.; bilingvismus v ruštině; Istomin 1900, Sergievskij & Barannikov 1938, Wentzen 1980, Eloeva 1990, RMS 2000– (*gor'kovska*)
- vi. Severozápadoukrajinská romština: Podolí, Polesí, Volyň; vliv ukrajinských rom. dial.; Barannikov 1934, Sergievskij & Barannikov 1938

Ariste, Paul. The Latvian Gypsy legend of May Rose. *Journal of the Gypsy Lore Society* III, 1961, 40, 3–4, 100–105.

Ariste, Paul. Einige Märchen der Čuchnú-Zigeuner. *Töid orientalistika alalt*. Tartu 1973.

Barannikov, Aleksej Petrovič. *The Ukrainian and South-Russian Gypsy dialects*. Leningrad 1934.

Eloeva, Fatima Abisalovna & Aleksandr Jur'evič Rusakov. *Problemy jazykovoj interferencii (cyganskije dialekty Evropy): Učebnoe posobie*. Leningrad: Leningradskij gosudarstvennyj universitet 1990.

Ficowski, Jerzy. *Pies 'ni Papuszy (Papušakre gila)*. Wrocław: Ossolin'skich 1956.

Istomin, P. = Patkanov. *Cyganskij jazyk. Grammatika i rukovodstvo k praktičeskomu izučeniju pargovornoj reči sovremennyx russkix cygan*. Moskva 1900.

Mānušs, Leks, Jānis Neilands & Kārlis Rudevičs. *Čigānu-latviešu-angļu etimoloģiskā vārdnīca un latviešu-čigānu vārdnīca*. Rīgā: Zvaigzne ABC 1997.

Matras, Yaron. The speech of the Polska Roma: some highlighted features and their implications for Romani dialectology. *Journal of the Gypsy Lore Society* V, 9, 1, 1999, 128.

Sergievskij, M. V. & A. P. Barannikov. *Cygansko-russkij slovar'. Okolo 10000 slov s priloženiem grammatiky cyganskogo jazyka*. Moskva 1938.

Tenser, Anton. 2005. *Lithuanian Romani*. München: Lincom.

Tcherekenov, Lev N. Brève esquisse sur les Tsiganes en U.R.S.S. *Études tsiganes* 15, 3, 1969, 11-25.

Wentzel, Tatjana W. *Die Zigeunersprache. Nordrussischer Dialekt*. Leipzig: Enzyklopädie 1980.

Polská Papusza (Ficowski 1956)

[1] *Nan'i čhi sír patrŕn', kaj xarga skirn'ija.* [2] *Dz'ĭ pes pšebanc'kirel.* [3] *Bergi huc'e, rĭvava me podz'a šukar, barvalĭ, lolodz'endĭr sĭdĭ, i dava me godli, so zor man isĭ, katararĭca them, phuv, n'ikon tut na odlĕla ...*

[1] Není nic než list, co dávno shnil. [2] Srdce se ohýbá. [3] Hory vysoké, obléknu si sukni pěknou, bohatou, z květů ušitou, a zavolám, co síly mám, polská zemi, zemi, nikdo ti nevezme ...

Kurská Ventspils, Jānis Neilands = Čičis (Tcherekenov 1969)

[1] *Maškir märe romenge isis vienĭgu grengĭru čor, denas les guli Pĭkulis.* [2] *Mĭru dad zagindža, sir anu jek rudenis joune xāne šuvardeš čōrde bakren.*

[1] Mezi našimi Romy byl jeden zloděj koní, jmenoval se Píkul. [2] Můj otec spočítal, že za jeden podzim snědli šedesát ukradených ovcí.

Estonská Tartu, 1937, Edgaris Kozlovskis = Otos Burkevičos (Ariste 1961)

[1] *Siklija joj jakepa si afa poro kašta t-oxtel.* [2] *Porazos joj dikhela, javena murša pe jakta.* [3] *Dikhja lā lako brūganos, pint'škirdža lā.* [4] *Dela goli, terdžu, me isom Feliksos.* [5] *Joj terdĭja.* [6] *Te tu san Feliksos, mo brūganos, ne lidža man khāre.* [7] *Ne gine khāre, kerde jone pl'av, zakharde sares svetos.* [8] *Jawdža burlakos nĭn.* [9] *Line burlakos te lidžine les pe benda te umblade te xačkirde.* [10] *Te dživen žin kana.*

[1] Naučila se tak jak opice na stromy lézt. [2] Najednou vidí, jdou muži na lov. [3] Uviděl ji její mileneček, poznal ji. [4] Volá, stůj, já jsem Felix. [5] Zastavila se. [6] Jestli jsi Felix,

můj milenec, pak mě vezmi domů. [7] Tak tedy šli domů, uspořádali svatbu, pozvali celý svět. [8] Přišel i loupežník. [9] Vzali loupežníka a dali ho na šibenici a oběsili (ho) a spálili. [10] A žijou doposud.

Ruská (Eloeva & Rusakov 1990: 60)

[1] *Amende na sís dasave un'ivers'iteti, akad'emii, saro odoj sís.* [2] *Odoj síkl'ona sare.* [3] *Nu sož.* [4] *Na prodž'al berš, prodž'al berš.* [5] *Uže da P'otr, jov uže kokoro pes na gal'ola, kon jov.* [6] *Kogda jov rosč'ud'ape pesk'ire od'ežda p'ervo d'ives, prikazal o grafo do od'ežda te garaven sari.*

[1] U nás takové univerzity, akademie nebyly, všechno bylo tam. [2] Tam se učí všichni. [3] No nic. [4] Uplynul rok. [5] Už se tenhle Petr, už sám sobě nerozumí, kdo je. [6] Když si první den svlékl své šaty, hrabě přikázal všechny ty šaty schovat.

Podolská Kaminec-Podolsk, 1928, Michail M. Rešetničenko (Barannikov 1934)

[1] *Me odoj džak'iravas foro duj d'ivesa.* [2] *Pe jav'ir d'ives sas lačxo foro.* [3] *Zak'ird'om me pe gadžikane grende pandeša marde, a de dava, kaj me lavas vastendir.* [4] *Ake podžav ke jak čej, na romeng'ir'i, gadž'itko.* [5] *Porak'ird'om me lasa, so mange sas treb'i.* [6] *Vaš dava lav, kaj me lake pxend'om, farte voj kamja man.* [7] *Prokxeld'om me lasa duj čxona.*

[1] Strávil jsem tam na trhu dva dny. [2] Příští den byl dobrý trh. [3] Vydělal jsem na sedláckých koních padesát rublů, a to proto, že jsem bral z (první) ruky. [4] Tak jsem přišel k dívce, ne romské, ale ukrajinské. [5] Popovídal jsem s ní, co bylo třeba. [6] Za to slovo, co jsem jí řekl, hodně mě milovala. [7] Strávil jsem s ní dva měsíce.

2. LEXIKON

- Vybrané ARCHAISMY: *čovaxani* „čarodějnice“, *kir(i)* „mravenec“, *kisik* „kapsa“, *xač-(kir/ov-)* „pálit (se) [TR/ITR]“; rus. rom. *čavrin* „kuře“, *drívan* „velmi“, *dušlí* „lahev“, *kuní* „loket“, pol. rom. *čhungard-* „hádat se“.
- Vybrané interní INOVACE: *bolíbe(n)* „nebe“ < *, „otáčení“; *čhiben čhivibe(n)* „postel“ < *, „položení“; lit. rus. *paramaro* „koláč“ (pol. *marikli*), *phuromni* „stařena“, *parnoro* „vejce“; pol. rus. *štariben staríbe(n)* „vězení“ < *, „chycení“ (lit. *bida*, est. lot. *farduma* *, „tvrdost“); pol. *dudali* „okno“ (jinde

vokna, fenčtra, fenitra „okno“) ~ rus. *dudalí* „auto“ < *, „světelná“; *xalado xelado* „voják, policajt“ < *, „umytý“. Dále sémantické posuny, např.

<i>lav</i>	„slovo“	+ „jméno“	(*nav)
<i>d'i</i>	„duše“	+ „srdce ~ břicho“	
<i>čhin-</i>	„sekat“	+ „psát“	
<i>mor-</i>	„třít“	> „mýt“	(*thov-)
<i>xalav-</i>	„opláchnout“	> „mýt“	
<i>kuč</i>	„drahý“	> „dobrý“	(rus. rom.)

- Všechny dialekty mají lexikální přejímky z řečtiny, jihoslovanštiny, němčiny a polštiny. Z méně běžných řeckých přejímek srov. např. pol. lot. est. *mami* „babička“, pol. lit. est. *filat'in* „zámek“ (ale lot. *diz*), *ris-kir-* „obrátit, vrátit“ a *ris'-ov-* „obrátit se, vrátit se“. Přejímky z němčiny v pol. rom. např. *bilta* „obraz“, *bluma* „květina“, *brajenta* „pálinka“, *felda* „pole“, *keta* „řetízek; náramek“, *khaca* „kočka“, *molo* „krát“, *šteto* „místo“, *tíša* „stůl“, *vanta* „stěna“, *zanta* „písek“, *drejir-* „obíhat“ apod. Zřejmě slov. původu je lit. pol. lot. *preskir-*, pol. lot. rus. *pleskir-*, est. *plajskir-* „platit“ < **plat-is-ker-*.
- Vybrané lexikální ROZDÍLY mezi dialekty:

	POL	BAL	RUS
„strom“	<i>rukħ</i>	<i>kašt</i>	<i>kašt</i>
„stůl“	<i>tíša</i>	<i>skamind</i>	<i>skamind</i>
„okno“	<i>dudali</i>	<i>vokna, fenčtra</i>	<i>vokna, fenčtra</i>
„zelí“	<i>jarmi</i>	<i>šax</i>	<i>jarmi</i>
„mokrý“	<i>kindo</i>	<i>sapano</i>	<i>kindo</i>
„dlouhý“	<i>dlugo</i>	<i>d'ind'kirdo</i>	<i>dlengo, dlugo</i>

3. FONOLOGIE

- PŘÍZVUK. Umístění přízvučky je konzervativní, např. *baro raklo*; *rakles[+ke/kir-]*; *kerav[+a/as]*, *kerd'om[+as]*; *khere, kheral, romanes*. U tzv. *d*-kompozit však došlo k regularizaci, např. **rodav* > *rodav*.

- VOKÁLY. Ve všech dialektech se vlivem polštiny vyvinulo střední („tvrdé“) /i/; tento foném zůstal zachován v dialektech v kontaktu s ruštinou, zatímco v lot. rom. později opět zanikl splynutím s předním („měkkým“) /i/, např. *sar > sîr > sir. Délka vokálů je fonologická jen v lot. a est. rom., jde o vliv kontaktních jazyků.
- /ɪ > î/. Hlavním zdrojem fonému /î/ je centralizace předního /i/ po některých konsonantech. Ve všech dialektech k ní došlo po /t d/ a /s c/, např. *tîro*, *tîkno*, *patîv*, (*u*)*xîtlî-*, *but-î*; *dîves*, *dîkh-*, *god-î*, *d-îj-om*; *cîpa*, *kicî*;¹ *sîkav-*, *sîg(o)*, *kisîk* „kapsa“, v žádném dialektu naopak po /p ph b f v m/, /k kh g/ a /ç çh dž/. Jen v lit. a rus. rom. – avšak nikoli v pol. rom. – dochází k centralizaci /i/ i po /š ž/ a /n l/, např. *šîl*; *žîke* „až do“; *romn-î*, *pan-î*, *roman-î*; *lîl*, *lînaj*, *bal-îčx-o*, *kolîn*, *g'îl-î*, *nasval-î*, *l-îj-om* (v pol. rom. např. *šîl*, *romn'î*, *l'îl*). Naopak jen v pol. rom. – avšak nikoli v lit. a rus. rom. – dochází k centralizaci /i/ i po /r/, např. *rîg* „strana“, *trîn*, *bor-î*, *phur-î*, *avr-î*, *bar-îj-om* (jinde např. *tr'in*, *bor'î*, *bar'ijom*).
- /A > î/. K centralizaci a zvýšení /a/ v /î/, příp. dále v /i/ – v lot. rom. vždy, ve většině dialektů zvl. po velárách – před koncovou likvidou došlo v několika funkčních morfémech: *-tîr* ~ *-dîr*, *maškir*,² *sîr*; *angil*, *pašîl*. Jen v lit. rom. je i *adîj* „tady“ (a analogicky také *odîj* „tam“), tj. zvýšení před /j/. Reflex ablativního sufixu má centralizovanou podobu i v zájmených slovech, např. **ada-t(h)ar* „odsud“ > lit. rom. *da-txîr* *da-t'îr* *da-čîr*, est. rom. *da-tîr*, rus. rom. *ada-txîr* *ada-cîr*. Oproti tomu sufix *-al je změnou zasažen jen ve dvou výše uvedených slovech, a ne např. v *maškir-al*. Většinou je za výsledek změny /a > î/ považován i tvar 3. osoby préterita spony (*i*)*sîs*, kde však koncovým konsonantem není likvida. Je pravděpodobnější, že podoba s /î/ vznikla centralizací předního /i/, jehož zdrojem ve tvaru 3. osoby préterita je morfologická analogie s tvarem 3. osoby prézentu, tj. *(i)*sas* > *(i)*sis* > (i)*sîs*.³ Podobnost tvaru 3. osoby préterita spony formantům 3. osoby ireálisu vedla k analogickému rozšíření fonému /î/ do těchto tvarů v někt. varietách balt. rom., např. *ker-d-e-s(-)îs* vedle *ker-d-e-s(-)as*. V pol. rom. se pak foném /î/ další analogií fakultativně rozšířil do všech paradigmatických výskytů sufixu imperfekta, např. *ker-av-îs* vedle *ker-av-as*, *ker-dž-om-îs* vedle *ker-dž-om-as*. Jiného (zřejmě staršího) původu je také změna **džan-* > *džin-*,⁴ změna *džangav-* > *džingav-* „budit“ v pol. rom. a někt. varietách rus. rom. zřejmě vychází z formální podobnosti obou sloves.
- /E > î/. K centralizaci /e/ v /î/, příp. dále v /i/, došlo často před /r/, např. obecně a obligatorně u *-edîr* (v rus. rom. dále *-idîr*), slovesného *-kir-* (včetně *parikîr-*, *rakîr-* „mluvit“, *phagîr-* apod.), *vavîr*; jen v někt. varietách nebo fakultativně *bistîr-*, *kxangîri*, *sastîr* „železo“, *dandîr-*, *tîrd'ov-*, *ligîr-* „nosit“, *rikîr-* „držet“, *repîr-* *ripîr-* „pamatovat si“, genitivní *-kîr-* ~ *-gîr-*, *pirdal* apod. Centralizace je alternativně doložena i v jiném hláskovém okolí, např. rus. rom. *gîja* vedle *geja*, *vîmîkno* „vypuštěný“ vedle *vîmekno*, lit. rom. *rîšča* vedle *resča* apod.
- /O > E/. K posunu /o/ v /e/, příp. dále k centralizaci v /î/, došlo často před /r/ a /n/, např. *koter kotîr*, (*v*)*urden*, *moxten*, ale i jinde, např. *tever*.
- R/R. Retroflexní /r/ splynulo s „obyčejným“ /r/, např. *rom* < *řom*; jedinou výjimkou je slovo *jaržo*, příp. pol. rom. *jažo* „mouka“ < **ařo*. V „obyčejné“ /r/ se vždy vyvinula skupina /nr/, např. *jaro* „vejce“, *maro*, *marîkli*, *miro*, *mirîklo*, *piro* „noha“, *phiro* „otevřený“.
- X/H. Uvulární, příp. velární neznělá frikativa /x/ je zachována v etymech jako *xa-*, *xač-* „pálit“, *xoxav-*, v grecismech *xolî*, *coxa* apod. V několika etymech se však původní /x/ změnilo ve znělou frikativu: uvulární /ɣ/ v rus. a lit. rom. a laryngální /h/ v pol., lot. a est. rom., např. **čerxen* > *čeryen* „hvězda“, **xaljov-* > *ɣal'ov-* „rozumět“, **xan-* > *ɣand-* „česat“, **xanig* > *ɣanînk* „studna“, **xarga* > *ɣara* „dlouho, dávno“, **xeroj* > *ɣeroj* „noha [leg]“, **pendex* > *peɣend* „ořech“. Znělé /ɣ ~ h/ se objevuje i jako protetická hláska. V etymu **kaxni* zachovává pol., lot. a est. rom. /x/, zatímco rus. a lit. rom. ho mění na /ɣ/.

¹ Foném /c/ v tomto etymu vznikl afrikací původního /t/, k níž muselo dojít ještě před centralizací, tj. **kîti* > *kicî* (ne **kîti*) > *kicî*.

² V pol. rom. je vedle *maškir* ještě doložen i pův. tvar *maškar*, ale pouze *maškir-al*.

³ Tvar 3. osoby préterita spony s vysokým vokálem (*his*) se vyskytuje i v sintsco-manušských dialektech, kde také zřejmě vznikl analogií k tvaru 3. osoby prézentu spony (*hi*).

⁴ Podoba *džin-* se vyskytuje i v někt. sintsco-manušských dialektech.

- S/H. Původní /s/ je vždy zachováno v iniciální a intervokální pozici, např. *soske*, (*i*)*sí*, *romn'asa*, *keresa*. Většinou je zachováno také ve finální pozici, např. *romes*, *les*, *romanes*, *keres*, *keresas*, *díves*, *dadíves*. Ve všech dialektech však odpadlo finální /s/ v perfektivním suffixu 3SG *-as > -a, např. *kerd'-a*, a v pol., lit. a rus. rom. i v suffixech NOM.SG xenoklitických maskulin, např. *for-o* (v lot. a est. rom. je zachováno *for-os*); v obou případech jde zřejmě o morfologický, nikoli čistě fonologický vývoj. V rus. a lit. rom. odpadlo dále finální /s/ v reflexivním suffixu -pe; samostatné reflexivní zájmeno *pes* ho však zachovává. Suffix gerundia -*indoj* a lexém *graj* prodělaly změnu /s > j/; srov. však lot. rom. *grast-ör-o*.
- ASPIRÁTY. Aspirované okluzívy jsou v zásadě zachovány, ale v rus. a lit. rom. je aspirace realizována jako /x/, např. *txav*, *kxer*, *pxuro*. Zvláštní vývoj prodělalo aspirované /ph/ před /i/ v balt. dialektech v etymech *phiko*, *phir-*, *phir-o* „otevřený“ ~ *phir-av-* „otevřít“, *phivli*, např. **phiro* > *pširo* > lot. rom. *špīru*, est. rom. *všīro*.⁵ Zvláštní vývoj aspirovaného /kh/ před /i/ je omezen na jedno etymon a je společný všem dialektům: **khil* > *kšil*, příp. *ksil*; u ostatních etym je v této pozici /kh/ buď zachováno (např. *khino* „unavený“), nebo pravidelně palatalizováno (např. **makhi* „moucha“ > lit. a rus. rom. *mat'xin*). Ve všech dialektech došlo také ke zvláštní změně u slova **phral* > *pšal*. V někt. varietách lot. rom. dochází dále k metatezi *Cš* > *šC*, např. *špal*, *škil*. Aspirovaná afrikáta /čh/ se v rus. rom. se změnila v palatalizovanou /c'/, které je odlišné od původního /č'/; v est. rom. s původním /č'/ splynula, tj. byla deaspirovaná.

	POL	LOT	EST	LIT	RUS
* <i>phuro</i>	ph	ph	ph	px	px
* <i>phir-</i>	ph	pš, šp	ph, pš, vš	pš, ps	ps
* <i>phral</i>	pš	pš, šp	pš	pš	pš
* <i>khino</i>	kh	kh	kh	kx	kx
* <i>khil</i>	kš	kš, šk	kš	ks	ks
*/čh/	čh	čh	č	čx	c'

⁵ Např. kořen *všīr-* je tak etymologicky totožný s kořenem *phundr-* ve vsl. romštině!

- PROTEZE. Ve všech dialektech je a) protetické /j/ nejen u *jag*, *jakh* a *jekh*, ale i u *javgin* „med“, *jaro*, *jaržo*, *jasvin* „slza“ a *jo-* 3NOM; b) protetické /v/ nejen u *vast*, ale i u *vangar* a *vavir* „jiný“; a c) protetické /ɣ ~ h/ u **azd-* > *ɣa(z)d-* „zvednout“. U dalších etym ubývá proteze od západu k východu; nejběžnější je v pol. rom. Tomuto geografickému vzorci neodpovídá pouze proteze /j/ před /i/, např. u (*j*)*iv*, (*j*)*ilo*.

	POL	BAL	RUS
„prsten“	+ <i>jangrus'c'</i>	- <i>angrusti</i>	- <i>angrusti</i>
1PL	+ <i>jam-</i>	- <i>am-</i>	- <i>am-</i>
„ret“	+ <i>vus'c'</i>	- <i>ušť</i>	- <i>ušť</i>
„zůstat“	+ <i>jačh-</i>	± (<i>j</i>) <i>ačh/c'-</i>	- <i>ac'-</i>
„dveře“	+ <i>vudar</i>	± (<i>v</i>) <i>udar</i>	- <i>uder</i>
„vysoký“	+ <i>hučo</i>	± (<i>ɣ/v</i>) <i>učo</i>	- <i>učo</i>
„přinést“	+ <i>jand-</i>	+ <i>jan(d)-</i>	- <i>an-</i>
„přijít“	+ <i>jav-</i>	+ <i>jav-</i>	± (<i>j</i>) <i>av-</i>

- AFEREZE. Ve všech dialektech došlo k aferezi /a/ u *khar-* „volat“, *rakh-* „hlídat“, *lath-/last-/lac-* „najít“, *sa-*, *šar-*; /i/ u *špul-*, příp. *pšil-* < **ispil-* „strkat“; /o/ u *dži* < **ogi* „duše“; /u/ u *dud* „světlo“. U dalších etym ubývá afereze zhruba od západu k východu; zdaleka nejběžnější je v pol. rom. S iniciálním vokálem odpadá i následující nazála, např. **angil* > *gil* „před“. ⁶ K aferezi – na rozdíl od někt. dalších dial. skupin – nedochází např. u *avri*.

	POL	BAL	RUS
„zůstat“	± (<i>ja</i>) <i>čh-</i>	- (<i>j</i>) <i>ačh/c'-</i>	- <i>ac'-</i>
„oblečení“	+ <i>ripen</i>	- (<i>h</i>) <i>uriben</i>	- <i>uriben</i>
„před“	+ <i>gil</i>	- <i>angil</i>	- <i>angil</i>
„prst“	+ <i>gus'c'</i>	- <i>angušt</i>	- <i>angušt</i>
„zima“	+ <i>vend</i>	- (<i>j</i>) <i>ivend</i>	- <i>ivent</i>
„přikrýt“	+ <i>čhakir-</i>	± (<i>u</i>) <i>čh/c'akir-</i>	- <i>uc'akir-</i>
„čekat“	+ <i>žakir-</i>	± (<i>u</i>) <i>žakir-</i>	- <i>dužakir-</i>
„dnes“	+ <i>dadíves</i>	± (<i>a</i>) <i>dadíves</i>	- <i>adadíves</i>
„ted“	+ <i>kana</i>	± (<i>a</i>) <i>kana</i>	± (<i>a</i>) <i>kana</i>

⁶ Srov. též aferezi u různých tvarů zájmena *ame*.

„takový“	+ <i>dasavo</i>	± (<i>a</i>) <i>dasavo</i>	± (<i>a</i>) <i>dasavo</i>
„V; do“	± (<i>an</i>) <i>d(r)e</i>	± (<i>an</i>) <i>d(r)e</i>	± (<i>an</i>) <i>dre</i>

phag- „zlomit“ > *phad'ov-* „zlomit se“. Některá antikauzativa jsou lexikalizována, např. *ker-* „dělat“ > *ker-jov-* „vařit se“.

4. SLOVESA

1. Derivace sloves

- Běžné jsou AKTIONSARTOVÉ prefixy přejaté ze slov. a balt. jazyků, např. pol. *za-mar-*, lit. *za/u-mar-*, rus. (*u-*)*mar-*, est. *du-mar-* „zabít“; lit. *ot-ker-* „otevřít“ apod.
- Sufix *-AV-* je neproduktivní. Odvozuje jen několik kauzativ, často s lexikalizovaným významem, např. *dukha-* „bolet“ > *dukha-v-* „způsobovat bolest“, *ker-* „dělat“ > *ker-av-* „vařit“, *naš-* „utíkat“ > *naš-av-* „ztratit“. Dále je zachován v několika neodvozených slovesech, např. *bašav-* „hrát“, *bičhav-* „poslat“, *džangav-* „budit“, *sikav-* „ukázat“.
- Sufix *-ĪR-* < **-ar-* je neproduktivní. Odvozuje jediné tranzitivní sloveso: *dand* „zub“ > *dand-īr-* „kousat“. Dále je zachován v několika neodvozených slovesech, např. *bistūr-* „zapomínat“, *repīr-/līpīr-* „pamatovat si“. Monosylabická slovesa *khar-* „volat; jmenovat se“, *star-* „chytit“, *šar-* „chvátit“ zachovávají původní vokál /a/.
- Sufix *-KIR-* < **-ker-* je velmi produktivní. Odvozuje FAKTITIVA z adjektiv a substantiv, řidčeji i KAUZATIVA ze sloves, např. *mat-o* „opilý“ > *mat'-kir-* „opít“, *lon* „sůl“ > *lon'-kir-* „solit“, *xa-* „jíst“ > *xa-l'-akir-* „krmit“. Jeho častější rozšířená varianta *-jakir-* obsahuje jot nebo způsobuje palatalizaci předcházející dentály, např. *bar-o* „velký“ > *bar-jakir-* „zvětšit“, *khin-o* „unavený“ > *khin'-akir-* „unavovat“; palatalizaci způsobuje i varianta *-kir-*, např. *bango* „křivý“ > *band'-kir-* „ohnout“. Z toho a z podoby varianty *-jakir-* < **-jar-ker-* je zřejmé, že sufix *-kir-* nahradil nebo posílil původní sufix *-jar-*.
- Sufix *-JOV-* je produktivní. Odvozuje INCHOATIVA z adjektiv a ANTIKAUZATIVA ze sloves. Antikauzativa se většinou tvoří od participií, např. *phirav-* „otevřít“ > *phirad'ov-* „otevřít se“, jen zřídka od slovesných kmenů

2. Adaptace přejatých sloves

- Většina přejatých sloves je adaptována pomocí sufixu *-in-*.

3. TAM kategorie sloves

- Prézent je ve většině dial. vyjádřen „krátkými“ ne-perfektivními tvary (*kerav*); v rus. a lot. rom. může být vyjádřen i „dlouhými“ ne-perfektivními tvary (*kerava*). Futurum je ve většině dialektů vyjádřeno „dlouhými“ ne-perfektivními tvary (*kerava*). V ruské romštině ale může být intencionální futurum vyjádřeno také analytickou konstrukcí se slovesem *l-* „vzít“ v „dlouhém“ tvaru, např. *lava te kerav* „udělám, I am going to do“. Z rus. rom. je doloženo i futurum se slovesem *av-* „přijít; stát se; být“, např. *avesa te keres* „budeš dělat“.
- Zachovány jsou imperativní třídy na *-e* a *-i*. V ruské romštině lze imperativ plurálu zesílit sufixem *-t'e* (< rus.), např. *den-t'e* „dejte“.
- Tvar ireálistu/plpf zanikl v rus. rom.

4. Ne-perfektivní flexe sloves

1SG	<i>ker-av</i>	<i>ker-av-a</i>	<i>ker-av-as</i>
1PL	<i>ker-as</i>	<i>ker-as-a(m)</i>	<i>ker-as-as</i>
2SG	<i>ker-es</i>	<i>ker-es-a</i>	<i>ker-es-as</i>
3SG	<i>ker-el</i>	<i>ker-el-a</i>	<i>ker-el-as</i>
2/3PL	<i>ker-en</i>	<i>ker-en-a</i>	<i>ker-en-as</i>

- Poznámky: V polské (obligatorně) a v lotyšské a estonské (fakultativně) romštině obsahuje „dlouhý“ ne-perfektivní tvar 1PL sufix *-am* místo *-a*, např. *ker-as-am*. || U několika frekventovaných sloves má v někt. dialektech ne-perfektivní sufix 1SG podobu *-am*, příp. *-om*, např. rus. *kam-am* ~ lit. *kam-om* „chci“, rus. *džin-om* „vím“. || V litevské romštině má ne-perfektivní sufix 1SG podobu *-ov* < **-av*, např. *ker-ov*, *ker-ov-a*, *ker-ov-as*. || Mediální sufix je povinně kontrahován v 2. a 3. osobě (*bar-jo-s/l/n*), ne však v 1. osobě

(*bar-jov-av/as*). V polské a lotyšské romštině má zvýšenou podobu *-juv-*. || Přejatá slovesa mohou mít v 3SG nulový sufix nebo *-i*, např. *domusin ~ domusin-i ~ domusin-el* „nutí“.

5. Perfektivní flexe sloves

- Sufix 2SG má podobu *-an*. Tvary 3. osoby irealisu jsou rozšířeny o sufix *-s-*; sestávají vlastně z tvaru aoristu plus tvaru 3. osoby préterita spony. S výjimkou polské romštiny jsou ve všech dialektch perfektivní tvary 2PL shodné s tvary 3PL.

1SG	<i>ker-d'[dž]-om</i>	<i>ker-d'[dž]-om-as</i>
1PL	<i>kar-d'[dž]-am</i>	<i>kar-d'[dž]-am-as</i>
2SG	<i>ker-d'[dž]-an</i>	<i>ker-d'[dž]-an-as</i>
3SG	<i>ker-d'[dž]-a</i>	<i>ker-d'[dž]-a-s-ís</i>
2/3PL	<i>ker-d-e</i>	<i>ker-d-e-s-ís</i>

- V polské romštině existuje specifický sufix 2PL *-en* (< 2PL **-an* + 3PL *-e*); tento sufix „měkkčí“ pouze předcházející perfektivní sufix *D*, a to jen u některých sloves, např. *ker-dž-en*, ale *khel-d-en* apod.

1SG	<i>ker-dž-om</i>	<i>ker-dž-om-ís</i>
1PL	<i>kar-dž-am</i>	<i>kar-dž-am-ís</i>
2SG	<i>ker-dž-an</i>	<i>ker-dž-an-ís</i>
2PL	<i>ker-dž/d-en</i>	<i>ker-dž/d-en-ís</i>
3SG	<i>ker-dž-a</i>	<i>ker-dž-as-ís</i>
3PL	<i>ker-d-e</i>	<i>ker-d-es-ís</i>

- Perfektivní sufix **D** (*-d- ~ -d'/dž-*) se obecně vyskytuje u sloves na /r l v n/. V lotyšské romštině (u všech sloves) a v ruské romštině (u sloves na /n/) může být v „tvrdé“ variantě rozšířen do podoby *-d-l-*. V perfektivu odpadá kmenové /v/. Nepravdělná slovesa *rov-* a *sa-* jsou v perfektivu rozšířena o *-n-* a chovají se pak jako ostatní slovesa na /n/; v některých dialektch má sloveso *rov-* regularizovaný perfektivní kmen *rov-d-*, a to bez elize /v/. Sufix *D* u nepravidelných sloves *kam-* a *jav-* je doložen pouze v polské a lotyšské romštině; převládá sufix *L/N*.

KER-	<i>ker-d'[dž]-a</i>	<i>ker-d/dl-e</i>
KHEL-	<i>khel-d'[dž]-a</i>	<i>khel-d/dl-e</i>
THOV-	<i>tho-d'[dž]-a</i>	<i>tho-d/dl-e</i>
ŠUN-	<i>šun-d'[dž]-a</i>	<i>šun-d/dl-e</i>
ROV-	<i>ru-n-d'[dž]-a</i>	<i>ru-n-d/dl-e</i>
SA-	<i>sa-n-d'[dž]-a</i>	<i>sa-n-d/dl-e</i>
KAM-	<i>kam-d'[dž]/j-a</i>	<i>kam-d/dl/l/n-e</i>
JAV-	<i>jav-d'[dž]/j-a</i>	<i>jav-d/dl/n-e</i>

- Perfektivní sufix **T** (*-t- ~ -t'/č-*) se obecně vyskytuje jen u nepravidelného slovesa *sov-*; v litevské romštině může být u tohoto slovesa v „tvrdé“ variantě rozšířen do podoby *-t-n-*. U sloves na /s š/ je sufix *T* obecně zachován v „měkké“ variantě, v „tvrdé“ variantě však byl s výjimkou polské romštiny nahrazen sufixem *L/N*. U sloves na /č k kh g/ je sufix *T* zachován pouze v polské romštině (v obou variantách) a v litevské romštině (jen v „měkké“ variantě); jinde byl nahrazen sufixem *-L/N-*.

SOV-	<i>su-t'[č]-a</i>	<i>su-t/tn-e</i>
KHOS-	<i>khos-t'[č]-a</i>	<i>khos-t/l/n-e</i>
BEŠ- ⁷	<i>beš-t'[č]-a</i>	<i>beš-t/l/n-e</i>
PHUČ-	<i>phuč-t'[č]/j-a</i>	<i>phuč-t/l/n-e</i>
DÍKH-	<i>dikh-t'[č]/j-a</i>	<i>dikh-t/l/n-e</i>

- Jediné „měkké“ variantě *-j-* perfektivního suffixu **L/N** odpovídají dvě varianty „tvrdé“: sufix *-l-* je synchronně doložen pouze u někt. výše uvedených tříd sloves v ruské romštině; většinou bývá nahrazen sufixem *-n-*. Pouze „tvrdá“ varianta *-n-* je možná u následujících nepravidelných sloves:

XA-	<i>xa-j-a</i>	<i>xa-n-e</i>
PI-	<i>pi-j-a</i>	<i>pi-n-e</i>
PER- ⁸	<i>pe/pî-j-a</i>	<i>pe/pî-n-e</i>
MER-	<i>me/mî-j-a</i>	<i>me/mî-n-e</i>

⁷ V ruské romštině dochází ke kmenové alternaci v perfektivu sloves na /š/, např. *beš-el* vs. *bes-t'-a*.

⁸ V perfektivním kmeni sloves *per-*, *mer-* a *dža-* je v ruské romštině vždy /l/, v polské romštině vždy /e/, v ostatních dialektch *pe-*, *me-*, ale *gî-*

DŽA- *ge/gî-j-a* *ge/gî-n-e*

- Perfektivní sufix *ÎN* (-*în/in-* ~ -*îj/ij-*) mají média, tzv. *d*-kompozita, nepravidelná slovesa *d-*, *l-*, *lîdž-* a většina sloves na /a/, jejichž perfektivní kmen je však navíc rozšířen o sufix *-nd-*.

BAR-JOV-	<i>bar-îj-a</i>	<i>bar-în-e</i>
TRAD-	<i>trad-îj-a</i>	<i>trad-în-e</i>
D-	<i>d-îj-a</i>	<i>d-în-e</i>
L- ⁹	<i>l-îj-a</i>	<i>l-în-e</i>
LÎDŽ-	<i>lîdž-ij-a</i>	<i>lîdž-in-e</i>
DARA-	<i>dara-nd-îj-a</i>	<i>dara-nd-în-e</i>

- Nepravidelná slovesa *jačh-* a *uxt-/ušt-* variují mezi sufixem *ÎN* v polské romštině (*čh-in-e*, *xt-în-e*) a sufixem *L/N* v lotyšské romštině (*jačh-n-e*, *uxt-l/n-e*); v ruské romštině najdeme tvary obojí (např. *ušt-în-e* i *ust-n-e*). „Měkká“ varianta sufixu *L/N* má u těchto sloves podobu pouhé palatalizace, např. lotyšské *uxč-a*. Podobně je tomu i u několika dalších sloves, např. *phand'-a*, příp. *phandž-a* od slovesa *phand-*.
- Jen v lotyšské romštině jsou doloženy pozůstatky perfektivního sufixu **-ist-*, srov. tvary *ukhl'-iš-č-a* ~ *ukhl'-is-n-e* od slovesa *ukhl'-* „jezdit“.

6. Nefinitní tvary

- GERUNDIA se odvozují sufixem *-indoj* a jsou poměrně produktivní, např. nejen *beš-indoj* „sedě“, *rov-indoj* „pláče“, *gej-indoj* „jda“, ale i *žakir-indoj* „čekaje“, *phen-indoj* „řka“ apod. V balt. a rus. romštině existují i gerundia odvozená sufixem *-i*, např. *dikh-i*, *pašov-i*, *phen-i*, *sov-i*, *xa-î*, *dores-î*; užívají se většinou v negativních konstrukcích.
- INFINITIV neexistuje v rus., lit. a lot. rom.; subjunktivní sloveso se shoduje se slovesem hlavním, např. *kam-es te sov-es* „chceš spát“. V pol. rom. naproti tomu je subjunktivní sloveso vždy ve tvaru 3SG, např. *kam-es te sov-el*. Pře-

⁹ Srov. ale ne-perfektivní *l-el* „bere“ vs. perfektivní *l-ij-a* „vzal/a“ v polské romštině.

chodný stav je doložen v est. rom. (a v nemnoha varietách lit. rom.): subjunktivní sloveso se může shodovat se slovesem hlavním, ale může být i ve tvaru 3SG, např. *kam-es te sov-es/el*; nejčastější je zde infinitiv u hlavního slovesa v 1SG. V rus. rom. sice chybí infinitiv rom. sloves, neadaptovaná rus. slovesa však rus. infinitiv zachovávají; odpadá před ním spojka *te*, např. *mê kam-am poexat' de Amerika* vedle *mê kam-am te dž-av de Amerika* „chci jet do Ameriky“.

7. Flexe spony

- Indikativní kořen má podobu (*i*)*s-*. Varianta s iniciálním /i/ je běžná v afirmativních tvarech 3. osoby; v tvarech 1. a 2. osoby je doložena pouze v lot. a est. rom. V lit. a rus. rom. je řídce doložen tvar 3. osoby prézentu *isîn* s finálním /n/. Neindikativní kořen spony má podobu *jav-*; pouze v lot. rom. je doložena původnější podoba *jav-*.

	PRES	PRET
1SG	(i)s-om	(i)s-om-as [-îs]
1PL	(i)s-am	(i)s-am-as [-îs]
2SG/PL	(i)s-an	(i)s-an-as [-îs]
3SG/PL	(i)s-i [is-în]	(i)s-î-s

5. SUBSTANTIVA

1. Derivace substantiv

- ABSTRAKTNÍ NOMINALIZACE. Většinou je zachován rozdíl mezi deverbálním sufixem obsahujícím /b/, např. *xa-ben*, *khel-iben*, *rakir-iben*, a deadjektivním sufixem obsahujícím /p/, např. *barval-îpen*, *čač-îpen*, *čoror-îpen*. Existují ale i výjimky, zvláště u lexikalizovaných derivací, např. v polské romštině *bol-îpen* „nebe“ ← *bol-* „křítit; *otáčet“, *dž-îpen* „život“, *r-îpen* „oblečení“ ← **ur-*; ale srov. *bol-iben*, *džij-iben*, *ur-iben* v dalších dialektech. V lit. a rus. romštině dochází u abstraktních sufixů k fakultativní elizi koncového /n/.

V lit., lot. a rus. rom. jsou doložena xenoklitická abstrakta na *-ima*, příp. *-oma* (snad < řec. *-imos*), např. *skemp-ima* „lakota“; jsou to maskulina.¹⁰

- AGENTIVA. Agentivní genitivy jsou doloženy v Manušově slovníku lotyšské romštiny, např. *masengīro* „řezník“, *khelibnaskīro* „tanečník“, *saščakiribnas-kīro* „lékař“; jejich přirozená produktivita není zřejmá.¹¹ Aspoň v někt. dialektech je produktivní xenoklitický sufix *-ar-*, jenž se rozšířil i k oikoklitickým základům, např. *but'-ar-i(s)* „dělník“, *rakirībn-ar-i(s)* „vypravěč“.
- PŘECHYLOVÁNÍ. Oikoklitický sufix *-n-*, příp. *-n'-* je dobře dochován, srov. např. jinak řídké derivace *balīch-n-i* „prasnice“, *čor-n-i* „zlodějka“, *xula-n-i* „paní“, *rašā-n-i* „farářka“, *ričh-n-i* „medvědice“, *ruv-n-i* „vlčice“ v lotyšské romštině.¹² Xenoklitické derivace nejsou dobře popsány; v lotyšské romštině jsou doloženy slovanské sufixy *-ic-* a *-k-*, které se rozšířili i k oikoklitickým základům, např. *xalad-ic-a* nebo *xaladž-k-a* „vojačka“, *khelibnār-k-a* „tanečnice“, *gabaišnār-k-a* „zpěvačka“.
- DEMINUTIVA. Oikoklitický sufix *-or-* je plně zachován; u feminin může způsobovat palatalizaci, např. *grašn'-ōr-i* vedle *grasn-ōr-i* ← *grasn-i* v lotyšské romštině. Suffix *-ičh-* svou původní deminutivní funkci ztratil, srov. *balīch-o* (**bal-o*) „prase“, *balīch-or-o* „prasátko“. Xenoklitický sufix *-ic-* zdobňuje xenoklitická feminina a maskulina na *-o(s)*; deminutiva zachovávají flexi svých základů, např. *feld-ic-a* „políčko“, *for-ic-o(s)* „městečko“. V lotyšské romštině je dále doložen xenoklitický sufix *-īt-*, který zdobňuje xenoklitická maskulina na *-i(s)*, např. *kral'-īt-is* „králíček“. V ruské romštině se sufix *-ušk-* < rus. rozšířil i k oikoklitickým základům, např. *dad-ušk-o* „tatínek“, *graj-ušk-o* „koník“.

¹⁰ Varianta *-uma*, např. *čheb-uma* „potřeba“, v lotyšské romštině je zřejmě ovlivněna podobou lotyšského abstraktního sufixu.

¹¹ Onomaziologické genitivy označující nástroje jsou zřejmě běžnější, např. *pišnaskīro* „samovar“ v ruské romštině, *jāgengīri* „zápalka“, *uxtilibnaskīri* „sít“ (← *uxtil-* „chytit“), *jakhengīre* „brýle“.

¹² V polské romštině se /n'/ rozšířilo i k femininům původně zakončeným na /mi/, např. *mamn'i* „babička“, ale i neživotné *zumn'i* „polévka“.

- NÁZVY STROMŮ na *-(l)in* jsou doloženy jen zřídka, např. *phaba-lin* „jabloň“. Nejčastěji nalézáme přejímky a/nebo nerozlišení mezi názvem stromu a jeho plodu, např. *phabuj* „jablko; jabloň“ v polské romštině.

2. Interní flexe substantiv

- FLEXIVNÍ TŘÍDY. Není zachována třída maskulin s nulovým plurálem; číslo je fakultativně neutralizováno pouze u substantiv *dives*, *čhon*, *berš* v konstrukcích s číslovkami. V polské romštině nejsou doložena xenoklitická maskulina na /i/.

		SG.NOM	SG.OBL	PL.NOM	PL.OBL
M0	<i>rom</i>	–	<i>-es-</i>	<i>-a</i>	<i>-en-</i>
	<i>nasvalīpen</i>	–	<i>-as-</i>	<i>-a</i>	<i>-an-</i>
Mo	<i>rakl-</i>	<i>-o</i>	<i>-es-</i>	<i>-e</i>	<i>-en-</i>
Mo ^x	<i>for-</i>	<i>-o(s)</i>	<i>-os-</i>	<i>-î [-j-a]</i>	<i>-en-</i>
Mi	<i>pan-</i>	<i>-î</i>	<i>-j-es-</i>	<i>-j-a</i>	<i>-j-en-</i>
Mi ^x	<i>kral-</i>	<i>-i(s)</i>	<i>-is-</i>	<i>-j-a</i>	<i>-j-en-</i>
F0	<i>džuv</i>	–	<i>-a-</i>	<i>-a</i>	<i>-en-</i>
	<i>suv</i>	–	<i>-j-a-</i>	<i>-j-a</i>	<i>-j-en-</i>
Fi	<i>bor-</i>	<i>-î</i>	<i>-j-a-</i>	<i>-j-a</i>	<i>-j-en-</i>
Fa ^x	<i>feld-</i>	<i>-a</i>	<i>-a-</i>	<i>-î</i>	<i>-en-</i>

- V polské, litevské a ruské romštině jsou v základním tvaru xenoklitická maskulina zakončena na *-o*, *-i* apod., v lotyšské a estonské na *-os*, *-is* apod. Většina xenoklitických maskulin na /o/ má v nominativu plurálu sufix *-î*, např. *direktor-î*, někt. starší ale sufix *-ja*, zvl. *for-ja* „města“. V ruské romštině došlo k regularizaci nepřímého kmene plurálu u abstraktních substantiv: je zde sufix *-en-* a může odpadat kmenové /n/, např. *nasvalīp(n)-en-*; v ost. dialektech je sufix *-an-* a kmenové /n/ neodpadá, např. *nasvalīpn-an-*.

- VOKATIV je v plurálu vyjádřen sufixem *-ale*, příp. *-ale* v polské romštině. V singuláru je zachován jen ve zbytcích a vykazuje značnou variantnost, např. *dad-e*, *dad-a*, *dad-o*, *dad-ole*, *tata* „otče, tatí“. U většiny substantiv se k oslovení užívá nominativu, někdy s odlišným umístěním přízvuku, např. NOM *romnî* → VOC *romnî* v ruské romštině.

- JOTACE U FEMININ. Je zachováno rozlišení dvou tříd konsonantických feminin podle přítomnosti historické jotace mimo základní tvar, např. *džuv-a*, ale *suv-ja*. Mezi nejotovaná patří feminina na veláry, např. *kisik* „kapsa“, *kustík*, *thalik* „kabát“; *jakh*; *čhang*, *jag*, *rig*; *tírax* „holinka“. Mezi jotovaná patří feminina na dentály, např. *baxt*, *rat*; *ivend*; *čerxen*, *jasvin*, *men*, *papin*, *patrin*, *phen*, *timin* „cena“, *zen* „sedlo“; *balval*, *phal* (historické /j/ dentálu palatalizuje), a na /r/, např. *bar*, *čar*, *dar*, *zor*. Feminina na labiály jsou rozdělena: jotované např. *phuv*, *suv*; *čham* vs. nejotované např. *čhib*; *džuv*, *patív*, *thav*; *purum*.
- KONTRAKCE. Většina substantiv na /Vj/ je v OBL.SG kontrahována: maskulina *gres*, *xulas*, *línas*, *ras*, *rašas*, *mos*; feminina *čha*, *da*, *phaba*, *sas'a*. V OBL.PL je kontrakce řidší, často jen alternativní: např. *gren* i *grajen*, *xulan* i *xulajen*, jen *mujen*, *dajen*. V NOM.PL se vyskytuje jen u někt. feminin, např. *phaba*, ale *daja*, *graja* apod. Některá substantiv na /Vj/ nejsou kontrahována vůbec, např. maskulina *kišaj* „písek“, *naj*, *taxtaj* „pohár“; feminina *baj*, *roj*.

3. Externí flexe substantiv

- V litevské romštině splývá lokativ a ablativ; původní funkce obou pádů můžou být vyjádřeny kterýmkoli z obou tvarů, např. *mire dades-te/tír sí love* „můj otec má [u sebe] peníze“ (pův. lokativ) nebo *joj vigija kheres-te/tír* „vyšla z domu“ (pův. ablativ), přičemž nahrazení pův. ablativu lokativem je běžnější. V polské romštině naopak chybí lokativ; jeho funkce jsou nahrazeny ablativem. Ostatní dialekty lokativ a ablativ jasně rozlišují.

ACC	<i>rom-es</i>	<i>rom-en</i>
DAT	<i>rom-es-ke</i>	<i>rom-en-ge</i>
LOC	<i>rom-es-te</i>	<i>rom-en-de</i>
ABL	<i>rom-es-tír</i>	<i>rom-en-dír</i>
SOC	<i>rom-e(s)-sa</i>	<i>rom-en-ca</i>
GEN	<i>rom-es-kir-o</i>	<i>rom-en-gir-o</i>

- GENITIVNÍ sufix je značně variantní: *-kir-* vždy v ruské a většinou v litevské romštině (tam zřídka i *-kír-*); *-kr-* vždy v polské a zřídka i v litevské romštině;

-k- a *-kír-* alternují v lotyšské a estonské romštině. Lotyšská romština má kratší variantu v běžném genitivu a delší variantu v genitivu onomaziologickém, např. *mačhen-g-o* „ryb“ vs. *mačhen-gír-o* „rybář“.

6. ADJEKTIVA

1. Derivace adjektiv

- OIKOKLITICKÉ sufixy *-al-*, *-an-*, *-ikan-*, *-un-* se vyskytují v běžných desubstantivních derivacích. Sufix *-tun-* odvozuje adjektiva zvl. z adverbií místa a času, např. *tasja-tun-o* „zítrejší; včerejší“; jeho varianta je doložena u deverbálních adjektiv, např. *ladžan-dun-o* „stydlivý“.
- XENOKLITICKÝ sufix *-ítik-* < řec. *-itik-* je velmi produktivní a odvozuje relační adjektiva nejen z xenoklitických, např. *berg-ítik-o* „horský“ (< *berg-a* „hora“), ale i z oikoklitických substantiv, např. *veš-ítik-o* „lesní“. Základová substantiva označují nejen přírodní jevy (*kham*, *jag*, *bríšind*, *balval*, *jiv*) a produkty lidské činnosti (*kher*, *gav*), ale i instituce a aktivity (*bijav*, *butí*, *khelíben*). Odvozená adjektiva mohou být substantivizována, např. *sastípn-ítik-o* „lékař“ [= „zdravotní“], *vast-ítik-o* „rukavice“ [= „ruční“]. Sufix *-ik-* < řec. není doložen.
- EVALUAČNÍ sufixy jsou často přejímány ze současných kontaktních jazyků, např. *tikn-in'k-o* „malinký“ (deminutivum), *tikn-ovat-o* „pomenší“ (atenuativum). U několika adjektiv je původní oikoklitický deminutivní sufix *-or-* součástí kořenu, např. *čoror-o* „chudý“ (**čor-o*). PRIVATIVNÍ prefix *bi-* je vlivem kontaktu nahrazován prefixem *na-*, např. *bi-baxtalo* ~ *na-baxtalo*.
- DEADJEKTIVNÍ ADVERBIA se odvozují sufixem *-es*, např. *lokh-es* „lehce“, *čix-es* „tiše“.

2. Komparace adjektiv

- KOMPARATIV je tvořen sufixem *-edír*, příp. *-idír* v rus. rom. Supletivní je komparativ od adjektiva *lačho*, srov. *fed-edír*, řidčeji *f-edír*. Komparativ od *but* je však pravidelný, srov. *but-edír*.

- SUPERLATIV byl původně shodný s komparativem; tento stav je zachován v estonské romštině a v někt. varietách lotyšské a ruské romštiny, např. *bar-edîr* „větší“ i „největší“. Jinde je superlativ tvořen z komparativu, buď přejatým prefixem v polské a lotyšské romštině, nebo přejatým superlativním adjektivem (v litevské romštině). Také v současné ruské romštině je superlativ odvozen tímto adjektivem, ne však od komparativu, ale po vzoru ruštiny od pozitivu.

POL	<i>naj-bar-edîr</i>	< pol. <i>naj-</i>
LOT	<i>vis-bar-edîr</i>	< lot. <i>vis-</i>
LIT	<i>sam-o bar-edîr</i>	< rus. <i>sam-yj</i>
RUS	<i>sam-o bar-o</i>	< rus. <i>sam-yj</i> + POS

3. Flexe adjektiv

- VOKALICKÁ adjektiva zachovávají rozdíl mezi oikoklízí a xenoklízí. V nepřímém pádě je neutralizováno číslo i rod, tj. v OBL.SG.F je sufix *-e*. Xenokliticky se skloňují i adjektiva odvozená xenoklitickými suffixy, např. *-îtk-*.

	M	F	PL	OBL
OIKO	<i>bar-o</i>	<i>bar-î</i>	<i>bar-e</i>	<i>bar-e</i>
XENO	<i>grub-o</i>	<i>grub-o</i>	<i>grub-a</i>	<i>grub-on-e</i>

- KONSONANTICKÁ adjektiva jsou nesklonná. Komparativy, příp. superlativy jsou buď nesklonné, nebo se v nepřímém pádě skloňují jako vokalická adjektiva; v ruské romštině se jako vokalická adjektiva skloňují i v nominativu, pokud jsou v atributivní pozici, např. *bar-îdîr-o*.
- SHODA. V rus., lit. a est. rom. existuje možnost plné shody adjektiva s řídicím substantivem.

7. PRONOMINÁLIA

- PERSONÁLIA. Subjektová klitika jsou doložena jen v lit. rom.; jinde zanikla.

	NOM	ACC	GEN
1SG	<i>m-e</i>	<i>m-an</i>	<i>m-îr-o</i>
2SG	<i>tu</i>	<i>tu-t</i>	<i>t-îr-o</i>
1PL	<i>am-e</i>	<i>am-en</i>	<i>am-ar-o</i>
2PL	<i>tum-e</i>	<i>tum-en</i>	<i>tum-ar-o</i>
3SG.M	<i>jo-v</i>	<i>l-es</i>	<i>l-es-kîr-o</i>
3SG.F	<i>jo-j</i>	<i>l-a</i>	<i>l-a-kîr-o</i>
3PL	<i>jo-ne</i>	<i>l-en</i>	<i>l-en-gîr-o</i>

- V tabulce nejsou zohledněny některé fonologické změny: automatická palatalizace před /i/ v ruské romštině; dlužení v genitivu v lotyšské romštině (*mîro*, *tîro*, *amâro*, *leskîro* apod.); apokopa v pravidelném genitivu v polské (*peskro* apod.) a další redukce v estonské romštině (*pesko*); velarizace nepřímého kořenu 3. osoby v polské romštině (*les* apod.); umlaut v nominativu zájmena 3SG.F v estonské a – fakultativně – v litevské romštině (*jôj*, *jej*); a zvláště elize /a/ nebo proteze /j/ ve tvarech zájmena 1PL:

lit.-est.-rus.	<i>ame</i>	<i>amen</i>	<i>amaro</i>
lot.	<i>ame ~ me</i>	<i>amen ~ men</i>	<i>amaro ~ maro</i>
pol.	<i>jame</i>	<i>jamen ~ men</i>	<i>jamaro</i>

- REFLEXIVA. Reflexivum *pes* má pravidelný genitiv *pes-kîr-o*. Specificky plurálové reflexivum *pen* je doloženo jen v lotyšské romštině; jinde slouží k referenci k plurálovému subjektu singulárový tvar reflexiva. V pol. rom. se reflexiva užívá jen se subjekty v 3. osobě. V rus. a lit. rom. mají reflexivní slovesa sufix *-pe* (< **pes*), a to ve všech osobách, např. *sava-pe* „směju se“; jde o kalk z ruštiny.
- INTEROGATIVA. Ve všech dial. jsou zachována interog. *kon* „kdo“, *so* „co“, *savo sau* „jaký“, *sîr* „jak“, *kaj* „kde“, *kicî kicîk* „kolik“. Interog. *kaj* „kde“ si v pol., lit. a est. rom. a v někt. varietách rus. rom. zachovává také direktivní význam „kam“; v lot. rom. a v někt. varietách rus. rom. však vzniklo speciální direktivní interog. *kârîg karik* < **kaja-rig*. Pův. separativní interog. *katîr katxîr kacîr katir kaçîr* < **kat(h)ar* „odkud“ je doloženo jen v někt. varietách

lit. a rus. rom.; jinde v této funkci převládá inovativní *karik*,¹³ příp. tvary zesílené o někt. variantu ablativního sufixu, např. *kariktar*, *karikacîr*. Temporalní interog. „kdy“ je všude přejato: pol. a balt. rom. *kedî k'edî kidi* < pol., rus. rom. *koli* < vsl. Pův. interog. *soske* „proč“ bylo v est. rom. nahrazeno kalkem *vasso varso* < **vaš so* „pro co“; v pol., lit. a rus. rom. alternuje *soske* s kalkem *palso palso* „za co“, příp. *palsoske*; v rus. rom. je dnes stále běžnější přejímka *počemu* < rus. V est. rom. musí otázka po kvantitě obsahovat kvantifikátor „mnoho“: *kicik bût* dosl. „kolik mnoho“ nebo *sîr bût* „jak mnoho“.¹⁴ Interog. *kon* „kdo“ má ve všech dial. regularizovaný nepřímý kmen *kon-es*.

- LOKÁLNÍ DEIKTIKA rozlišují dva stupně vzdálenosti, blízký s kmenem *ada-* a daleký s kmenem *odo-*, např. *(a)da-j* „tady“ – *(o)do-j* „tam“. Dial. se značně odlišují s ohledem na vyjádření orientace. Deiktika na *-j* jsou všude stativní a v pol. rom. a alternativně i v est. a lit. rom. si zachovávají i direktivní funkci. Deiktika s ablativním sufixem **-t(h)îr* mají separativní funkci v rus. rom. a v někt. varietách est. a lit. rom.; v pol. a lot. rom. zcela zanikla. Inovativní deiktika se sufixem **-rig* mají buď jen funkci separativní (v pol. rom.), nebo jen direktivní (v rus. rom.), anebo obě (v někt. varietách est. a lit. rom.). V lot. rom. jsou doložena inovativní stativní deiktika s lokalitvním sufixem.¹⁵

	„tady“	„sem“	„odsud“
POL.	<i>da-j</i>	<i>da-j</i>	<i>da-rîk</i>
LOT.	<i>da-j, da-te</i>	<i>dā-rîg</i>	<i>dā-rîg</i>
EST.	<i>da-j</i>	<i>da-j, dā-rig</i>	<i>dā-rig, da-tîr</i>
LIT.	<i>ada-j</i>	<i>ada-j, da-rik</i>	<i>da-rik, da-txîr</i>
RUS.	<i>ada-j</i>	<i>ada-rik</i>	<i>ada-cîr</i>

- DALŠÍ DEIKTIKA. Starší deiktika s dem. kmenem *a-* jsou doložena jen řídce: lot. rom. *jasau* < **a-savo* „takový“, est. rom. *jake* < **a-ja-ke* „tak“. Dnes

¹³ V někt. varietách má tedy lokální interogativum *karik* direktivní význam „kam“, v jiných separativní význam „odkud“, v dalších pak oba.

¹⁴ Často je také v otázce po kvantitě užit pouze tento kvantifikátor, např. *Bût mašin'a leste isi? – Dûj*. „Má hodně aut? – Dvě“.

¹⁵ V pol. rom. tedy není rozlišen stativ a direktiv a v lot. rom. direktiv a separativ (lze mluvit o výsledně dynamické orientaci). V est. a lit. rom. alternativně splývají obě distinkce. Pouze v rus. rom. jsou všechny tři orientace důsledně rozlišeny.

zcela převládají deiktika s dem. kmenem *ada-*: „takový“ = pol. lot. rus. rom. *(a)dasavo*, lit. rom. *daso*; „tolik“ = pol. lot. lit. rus. rom. *(a)dakicî*, lit. rom. *po-dakicî*; „tak“ = pol. rom. *adža* < **ada-ja*, lit. rom. *d'ake po-d'ake* a rus. rom. *(a)d'ake* < **ada-ja-ke*.¹⁶ Při vyjádření kvantity je větš. přítomen i kvantifikátor „mnoho“, např. *dakicî but*. Pro vyjádření kvantity i kvality se často užívá deiktika způsobu, např. *d'ake but* dosl. „tak mnoho“ a *d'ake mato* dosl. „tak opilý“ (vedle staršího *dasavo mato* dosl. „takový opilý“); v est. rom. deiktikon způsobu pův. deiktika kvantity a kvality zcela nahradilo, srov. *jake bût, jake mato*. Není doloženo speciální deiktikon velikosti, srov. pol. rom. *adža baro* „tak velký“, rus. rom. *adakicoro* „tak malý“ dosl. „tolikoučký“. Deiktikon času *(a)kana* „ted“ má v lit. a rus. rom. i zesílenou podobu *(a)k-akana*; přejímky jsou doloženy v est. a rus. rom.

- INDEFINITA jsou z větší části odvozena od interogativ. Téměř ve všech dial. jsou zachovány reflexy indef. prefixu **vare-*, např. pol. rom. *varî-so*, lit. est. rus. rom. *vari-so*, lot. rom. *var-so* „něco“, někde i „cokoli“. V rus., lit. a est. rom. existují i rus. markery, např. *so-to, so-nibut'* „něco“; jedná se o postfixy, srov. *konesa-to* „s někým“. Zatímco v někt. varietách rus. rom. byl pův. indef. prefix těmito postfixy zcela nahrazen, v lit. a est. rom. se s ním postfix *-to* může kombinovat, např. *var'i-so-to*. Zřídka mohou mít indefinitní funkci pouhá interogativa, např. rus. rom. *de kxangiri save manuša bête, a save têrde* „v kostele někteří lidé sedí, někteří stojí“. Řídké jsou také indefinitní přejímky, např. *n'ekotoro* „některý“ < rus. Indefinita libovolnosti jsou špatně doložena, ale slov. lot. rom. *kon-na-kon* „kdokoli“, *sau-na-sau* „jakýkoli“ apod.

- NEGATIVA jsou ve všech dial. z větší části odvozena od interogativ prefixem *ni-* < ssl., např. *ni-kon* „nikdo“. V někt. dial. je tak synchronně tvořeno i temporální negativum „nikdy“, např. lit. rom. *ni-k'edî*, est. rom. *ni-kidi*, rus. rom. *ni-koli*; přejímka *nigdî nidi* < pol. v pol., lot. a est. rom. však takto transparentní není. Pův. negativum *chi či* „nic“ je zachováno v pol. rom. a variantně i v lit. rom. V lit., lot. a rus. rom. existuje podoba s negativním prefixem *ni-čí*, nejběžnější v balt. a rus. rom. je však pravidelné deinterogativní negativum

¹⁶ V rus. rom. je doložen i tvar *ak-ad'ake* „takhle“ s dem. kmenem *akada-*.

ni-so. Negativní a interrogativní část negativ bývá oddělena předložkou, např. lit. rus. rom. *ni pal so* „za nic“ < rus. *ni za što*.

- **TOTALIZÁTORY.** Všechny dial. zachovávají totalizátor *saro* < **savoro* „všechno“ (a jeho substantivizace *saro* „všechno“ a *sare* „všichni“).¹⁷ V balt. a rus. rom. vyjadřuje také integrální totalitu, např. *saro dives* „celý den“; v pol. rom. byl v této funkci nahrazen přejímkou *calo* „celý“ < pol. Distributivní totalizátory jsou vždy přejaté: balt. rom. *s(v)ako* „každý“ < sch., pol. lit. rom. *každo* rus. rom. *kažno* < ssl. Temporální totalizátory mohou být interně tvořené: lot. est. rom. *sajk* < **sa-jekh* „vždy, stále“, rus. rom. *sar-es* nebo *sar-esa* „vždy“. Často jsou však přejaté, např. pol. rom. *zavše* „vždy“, lit. rus. rom. *vs'egda* „vždy“ a *pastajano* (příp. *-es*) „neustále“. Doloženy jsou i temporální kolokace s generickými substantivy, např. *saro vrem'o* „všechno čas“ nebo *svako* (atd.) *molo* „pokaždé“ dosl. „každý krát“.

8. DALŠÍ FUNKČNÍ SLOVA

- **NEGÁTORY.** Negace nereflektuje slovesné TAM kategorie; všechny jsou negovány částicí *na*, např. *na keres* „neděláš“, *na ker* „nedělej“. Neadaptovaná rus. slovesa v rus. rom. však vyžadují rus. negátor, např. *nikon adalësa butir n'e pol'zuets'a* „tuhle už nikdo nepoužívá“. Spona má v 3. osobě přítomnosti nepravidelný negativní tvar: pol. *nani*, balt. rus. *nane nãne*. Negativní pronomiálie vyvolávají negativní shodu predikátu.
- **URČITÝ ČLEN** zcela zanikl v est. rom. V ostatních dialektech je sice dosud doložen, vlivem kontaktních jazyků se však užívá řídkěji než jinde v romštině a v užívání jeho tvarů vládne určitá nedůslednost.

	M	F	PL	OBL
POL.	<i>o</i>	<i>i</i>	<i>o</i>	<i>e</i>
BALT. RUS.	<i>o</i>	<i>e</i>	<i>o</i>	<i>e</i>

¹⁷ Ve všech dial. je možná oikoklitická substantivní flexe (*sar-en-*), v pol. rom. i xenoklitická (*sar-in-en-*).

- **ZÁKLADNÍ ČÍSLOVKY.** Jednotkové číslovky „1–9“ jsou obyčejné. Nekompozitní desítkové číslovky *deš* „10“, *biš* „20“, *trijanda* „30“ < řec., jen v rus. rom. i *saranda* „40“ < řec. Desítkové číslovky od „40“ (v rus. rom. od „50“) jsou multiplikativní kompozita: v pol. lot. est. rom. typu *pandž-var-deš*,¹⁸ v lit. rus. rom. typu *pandž-deš-a*. Jen v rus. rom. je doloženo i dělicí kompozitum *paš-šel* „50“. Desítko-jednotkové číslovky jsou aditivní kompozita typu *deš-u-duj* (příp. *deš-duj* v est. rom.) „12“ a *biš-te-duj* „22“. Pro „tisíc“ je doložen starý výraz *bar* (pol. rus. rom.), multiplikativní kompozitum *deš-šel* (lot. rom.) nebo přejímky (rus. lit. rom. *tis'onco* < pol., lit. rom. *tisča tis'a* < rus., est. rom. *dužštotis* apod. < lot.). V někt. varietách rus. rom. jsou doložena subtraktivní kompozita pro číslovky s jednotkou nebo desítkou „7–9“, např. *bitrinengiro deš* „7“, *bijekxeskiro biš* „19“, *bitrijandengiro šel* „70“.
- **DALŠÍ ČÍSLOVKY.** Řadové číslovky se tvoří xenoklitickými sufixy *-t-* a/nebo *-itk-* < řec., např. *šel-t-o* nebo *šel-itk-o* „stý“. Nízké řadové číslovky bývají přejaté, např. *perš-o* < pol. nebo *p'erv-o* < rus. „první“, *vtor-o* „druhý“ (vedle *vavir*, příp. *vavir-t-o*). Násobné číslovky se tvoří pomocí markeru *mol-o*, PL *mol-i* „krát“ < něm., např. est. rom. *jek molo*; u číslovky „jedenkrát, jednou“ jsou zachovány i reflexy pův. tvaru **jekh-var*, např. pol. rom. *ješkar*. Zlomek: *paš* „půl“.
- **MODÁLIA MOŽNOSTI.** V pol. a balt. rom. je zachována pův. částice nemožnosti *naští*, jen v balt. rom. pak i její pozitivní protějšek: *aští*, příp. lit. rom. *saští šaští*. Nejčastěji se obě pojí se spojkou *te*, např. *[n]aští te sovav* „[ne]můžu spát“. V pol. rom. byl pův. výraz pozitivní možnosti zcela nahrazen přejatým slovesem *mog-in-* < pol. a k podobnému nahrazování slovesem *mož-in-* < ssl. dnes dochází i v někt. varietách lit. rom. V est. rom. jsou obě pův. částice nahrazovány slovesem *do-l-* „stát se; dostat; zvládnout“, zřídka *per-* „padat“, např. *[na] dolav te sov-av/el* „[ne]můžu spát“. V dnešní rus. rom. slouží k vyjádření možnosti rus. sloveso „moci“, je přejato s celou svou flexí i s rus. negátorem, např. *mê mogu te sovav* „můžu spát“, *mê n'e mogla te sovav* „nemohla jsem spát“. Ve všech dial. lze pro vyjádření schopnosti použít slovesa *džin-* „vědět; znát; umět“, např. *džinav te sov-av/el* „umím spát“.

¹⁸ V někt. varietách est. rom. *-var-deš* > *-va(r)š*.

	POL.	LIT.	EST.	RUS.
*AŠTI	–	(s)aští	aští	–
*NAŠTI	naští	naští	naští	–
ost.	mogin-	možin-	(na) dol-	(n'e) mogu

- MODÁLIA NUTNOSTI. Pro všechny dial. je charakteristické přejetí slovanské částice nutnosti *trěba: pol. rom. *čeba*, balt. rom. *čebi čeb če* < pol. a rus. rom. *trebi* < rus. dial. Subjekt bývá v dativu, následuje sloveso v subjunktivu, příp. v infinitivu, např. *mange čeb te sov-av/el* „musím spát“; jen v est. rom. může být subjekt i v nominativu, např. *me čeb te sov-av/el*. Zvl. v příznakových TAM kategoriích je v balt. rom. částice adaptována jako sloveso: lit. rom. *čeb-in-*, est. rom. *čeb-isov-*. V rus. rom. jsou příznakové TAM kategorie vyjádřeny na sponě, např. *mange trebi sís te sovav* „musel jsem jít“. Zatímco v balt. a rus. rom. má tato přejímka široký význam „muset, mít, potřebovat“, v pol. rom. vyjadřuje jen potřebu. K vyjádření vlastní nutnosti slouží v pol. rom. sloveso *mus'-in-* „muset“ < pol., jež je doloženo také v lit. rom., a to i v podobě částice *mus'*. Zvl. v rus. rom. existuje množství dalších výrazů nutnosti, přejímek či kalků z ruštiny, např. *me dolžen/bango te sovav*, *mange nado te sovav* „musím spát“, *mange prišlos'/prigijape te sovav* „musel jsem spát“.

	POL.	LIT.	EST.	RUS.
*TRĚBA	(+)	+	+	+
*MUS-	+	+	–	–
< rus.	–	(+)	–	+

- SUBORDINAČNÍ SPOJKY. Ve všech dial. uvozuje spojka *te* objekty modálních predikátů (č. infinitiv) a manipulační a účelové věty („aby“). Spojka *kaj*, uvozující objekty epistemických predikátů („že“) a ve spojení *kaj...te* i manipulační a účelové věty („aby“), se zachovala pouze v pol. rom. V est. lit. rus. rom. byla nahrazena spojkou *so* „že“ [< „co“] v epistemické funkci a komplexní spojkou *so-b(i)* „aby“ ve funkci manipulační a účelové; jde o kalk, resp. semikalk z vsl. *što* „že“ [< „co“] a *što-by* „aby“. Relativní věty jsou uvozeny spojkami *kaj* nebo *savo*, v lit. rom. i přejatým *kator-*.
- KOORDINAČNÍ SPOJKY jsou většinou přejímky z polštiny a/nebo vsl. jazyků. Ve všech dial. vyjadřuje spojka *i* „a“ prostou konjunkci, spojka *a* „ale“

kontrastivní konjunkci¹⁹ a spojka *ne* „ale“ kontrast s presupozicí. V poslední funkci jsou doloženy také další spojky: pol. lit. rom. *ale ali* < pol., lit. rus. rom. *no na* < rus. Pův. disjunktivní spojka *vaj* „nebo“ je doložena jen v est. rom.; jinde byla nahrazena přejímkami: pol. rom. *al(e)bo* < pol., lit. rus. rom. *ili* < rus.

- FOKÁLNÍ částice „jen, pouze“ je přejata v pol. rom. (*tílko* < pol.) a v rus. lit. rom. (*tol'ko* < rus.); pro balt. dial. je charakteristická etymologicky nejasná částice *fen'o fen'a fen'i fen'čuk fen'čux* apod. Částice „také, též, i“ je přejata v pol. rom. (*tíš* < pol.) a v rus. lit. rom. (*tože* < rus.), v rus. rom. však existuje i semikalkovaný tvar *ad'ake-že* dosl. „tak-že“; v lot. est. rom. je zachována pův. částice *ni* nebo *nina*. Částice „ani“ je vždy přejímkou: pol. rom. *ani* < pol., lit. est. rus. rom. *ni* < rus.
- FÁZOVÉ částice „ještě“ a „už“ jsou všude přejaté: pol. rom. *jes'c'e* a *juš* < pol., balt. rus. rom. *is's'o* apod. a *uže* < rus. Negativní „ještě ne“ je větš. vyjádřeno negovaným „ještě“, jen v rus. rom. je (pouze) v negativním kontextu doložena i starší částice *inke* < rum. Negativní „už ne“ je vyjádřeno pouhou negací v pol. rom., anebo negovaným „více“ v ost. dial. (v rus. rom. může být fázové „více“ přejaté), např. *mě butír (bol'se) na kamam pal odova te šunav* „už o tom nechci slyšet“.
- PALE*. Tato částice je zachována ve všech dial. ve významu „zpět“. Ve významu „zase, opět, znovu“ se vyskytuje pouze v pol. rom., jinde je nahrazena přejímkami: lit. rom. *iznov* apod. < pol., rus. lit. rom. *apjat'* < rus., est. rom. *nako noka* apod.²⁰ Také ve významu „pak, potom“ je doložena pouze v pol. rom., jinde je nahrazena přejímkami nebo opisnými výrazy: lit. rus. rom. *patom* < rus., dále *pal dova, posl'e dova, posl'edir* apod.

¹⁹ V est. rom. vyjadřuje spojka *a* často i kontrast s presupozicí.

²⁰ V rus. rom. je doložen i kalk *noves* „znovu“ < rus. *snova*.